

MILAN VEGO
Filozofski fakultet u Mostaru

UZ ŠEZDESETU GODIŠNJICU NATO-a

Sažetak

Ove se godine (2009.) slavi šezdeseta obljetnica postojanja i uspješnoga djelovanja Sjevernoatlantskoga saveza, poznatijega kao NATO (North Atlantic Treaty Organisation). NATO je međunarodna vojno-politička organizacija koja je osnovana 4. travnja 1949. potpisivanjem Sjevernoatlantskoga ugovora (Washingtonski ugovor) između dvanaest zemalja zapadnoga bloka (Belgija, Danska, Francuska, Italija, Island, Kanada, Luxemburg, Nizozemska, Norveška, Portugal, SAD i Velika Britanija). Na stvaranje NATO-a utjecali su sljedeći čimbenici: razilaženje protu-hitlerovske koalicije zbog suprotnih ciljeva, stvaranje zemalja „narodne demokracije“ pod sovjetskom dominacijom, Marshallov plan gospodarske pomoći Sjedinjenih Američkih Država razrušenoj Europi koji je odbio Sovjetski Savez, Trumanova doktrina iz 1947. godine koja je označila veće angažiranje SAD-a, politika SSSR-a pod Staljinovim predsjedanjem i sve veće „prijetnje komunizma i socijalističkih zemalja“. Sjevernoatlantski ugovor počiva na četrnaest članaka, a prema petomu članku „strane su suglasne da će se oružani napad na jednu ili više zemalja Saveza smatrati napadom na sve njih“. Sjedište je NATO-a u Bruxellesu, službeni su jezici engleski i francuski, a aktualni glavni tajnik jest Anders Fogh Rasmussen. Savez funkcionira u skladu s načelima međuvladine suradnje, a odluke se donose pristankom svih zemalja članica (28 zemalja). Misija NATO-a u BiH od 1992. do 1995. godine bila je najopsežnija u povijesti Saveza. U njoj je zabilježeno i prvo oružano djelovanje ove organizacije. Danas je NATO ne samo vojna nego i politička organizacija.

Ključne riječi: NATO, kolektivna sigurnost, vojno-politička organizacija, misija, borbena djelovanje, Bosna i Hercegovina.

Uvod

Neposredno nakon završetka Drugoga svjetskog rata u Europi, dok su na Dalekome istoku borbe još uvijek trajale, održana je konferencija u Postdamu¹ (Njemačka) od 17. srpnja do 2. kolovoza 1945. Truman, Staljin i Churchill donijeli su nekoliko vrlo važnih odluka: Njemačka se mora demilitarizirati i podijeliti na četiri zone, moraju se kazniti ratni zločinci, Poljskoj treba odrediti nove granice, a upućen je poziv Japanu na predaju (Postdamska deklaracija). Prije no što je Japan kapitulirao, Sjedinjene Američke Države bacile su dvije atomske bombe na njegovo područje, točnije na gradove Nagasaki i Hirošimu. Bila je to i demonstracija sile jer se sve više osjećao jaz između zemalja Zapadnoga i Istočnoga bloka.

Među nekadašnjim saveznicima u protuhitlerovskoj koaliciji danomice je nastajao sve veći jaz. Zemlje istočne Europe sve su više padale pod sovjetsku dominaciju i u proces stvaranja „narodne demokracije“. Nastajao je socijalizam u kojemu je Zapad vidio veliku opasnost.

U Grčkoj je 1946. godine izbio građanski rat. Sjedinjene su Države pokušale tzv. Marshallovim planom² zaustaviti širenje komunizma. Međutim, Sovjetski Savez i zemlje Istočnoga bloka bojkotirale su pomoć za obnovu smatrajući je izravnom američkom propagandom. Istodobno je Sovjetski Savez povećavao oružane snage te je 24. lipnja 1948. započeo s blokadom zapadnoga Berlina³ (ovo je označeno kao najveća politička kriza od Drugoga svjetskog rata).

Američki predsjednik Truman, koji je naslijedio predsjednika Roosevelta, najavio je 1947. godine izlazak svoje zemlje iz izolacije. „Trumanova doktrina“ željela je veću ulogu Amerike u Europi. Tako je nastajala

-
- 1 Poslije konferencije na Jalti (od 4. do 12. veljače 1945.) konferencija u Postdamu bila je jedan od najvažnijih dogovora te godine.
 - 2 Planom europske obnove, koji je godine 1947. izradio George Marshall sa svojim timom iz Državnoga odvjetništva, nastojalo se zaustaviti širenje komunizma. Za četiri godine koliko je plan trajao europske su zemlje dobile oko trinaest milijarda američkih dolara pomoći ne uključujući druge oblike pomoći.
 - 3 Blokada zapadnoga Berlina započela je 24. srpnja 1948. i trajala je do 11. svibnja 1949. SSSR je okupirao ulice i željeznice zapadnih saveznika kojima su dolazili do sektora Berlina. Krajnji cilj blokade bilo je preuzimanje i toga dijela grada. Zapadni su saveznici uspostavili zračni most kako bi zarobljene vojnike opskrbili hranom.

sve očitija polarizacija na Istočni i Zapadni blok, na veoma zaoštrene odnose tijekom Hladnoga rata⁴ i stalnih tenzija između Zapada, koji je predstavljao kapitalizam, i Istoka i Sovjetskoga Saveza, koji su predstavljali komunizam.

O razilaženju i velikim suprotnostima što su vladale među dojučerašnjim saveznicima prof. Radovan Vukadinović piše: „Velika antikomunistička i antisovjetska kampanja započela je u SAD i u Zapadnoj Europi. Svaki uspjeh snaga koje su se borile za nacionalno oslobođenje bio je ocijenjen kao krupni poremećaj u međunarodnim odnosima, što se moglo suzbiti samo jedinstvenom i organiziranom politikom svih članica tzv. Slobodnog svijeta.“⁵ U poslijeratnim okolnostima Sovjetski Savez nije imao moći suprotstaviti se Sjedinjenim Državama i njihovim saveznicima. No „kao odgovor na okupljanje oko SAD, Sovjetski je Savez osnovao Informbiro (1947.), koji je, osim svih istočnoeuropskih komunističkih i radničkih stranaka, trebao okupiti i dvije najsnažnije komunističke stranke Zapada – KP Italije i KP Francuske“⁶. Sve veće razilaženje između Zapada i Istoka, širenje komunizma te naoružanje Sovjetskoga Saveza dovelo je do stvaranja NATO-a.

1. Nastanak NATO-a

Sjevernoatlantski je savez stvoren 4. travnja 1949. Washingtonskim ugovorom. U petome članku toga ugovora jasno stoji: „Oružani napad na jednu ili više članica Saveza smatra se napadom na sve članove Alijanse“. Ovaj članak ipak nikada nije bio aktiviran.⁷

4 Hladni je rat politički sukob između zapadnih sila predvođenih SAD-om i zemalja Istočnoga bloka predvođenih SSSR-om. Trajao je od 1945. do 1991. godine, točnije do rušenja komunizma i raspada SSSR-a. U vrijeme Hladnoga rata svijet je više puta bio na rubu nuklearnoga rata. Ipak su prevladali razum i dijalog. Međutim, to je razdoblje obilježeno mnogim sukobima, gospodarskim blokadama i propagandom. Blokofska podjela dovela je do Korejskoga rata (1947. – 1953.), Kubanske krize (1962.), Vijetnamskoga rata (1970-e), sukoba Tito – Staljin (1948.), rata između Izraela i Egipta (1967.).

5 R. VUKADINOVIĆ, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o., Zagreb, 2001., str. 48.

6 *Isto*, str. 51.

7 Usp. L. ČEHULIĆ, *NATO i Novi svjetski poredak*, Politička kultura – Atlantsko vijeće Hrvatske, Zagreb, 2004., str. 59.

Odnosi Sjedinjenih Država i zemalja protuhitlerovske koalicije često su na području Europe poslije Drugoga svjetskog bili ugrožavani upravo zbog europskoga nejedinstva, ponajviše razilaženja Velike Britanije i Francuske oko njemačkoga pitanja. „Različita gledišta Francuske i Velike Britanije oko tzv. njemačkog pitanja, problemi na jugu Europe s Grčkom i Turskom, upućivali su od samog početka na to da Europljani nisu jedinstveni te da bez SAD neće uspostaviti trajan, stabilan sigurnosni sustav. Ali i unutar SAD trebalo je pobijediti snage koje nisu bile za veći američki sigurnosni angažman u Europi.“⁸

Problem je još više eskalirao kada je francuski predsjednik Charles De Gaulle 1966. godine povukao Francusku iz zajedničkoga zapovjedništva. Inače, do tada je sjedište NATO-a bilo u Parizu. Nakon ove De Gaullove odluke sjedište NATO-a premješteno je u Bruxelles.⁹

Treba reći da „stvaranjem prve sigurnosne regionalne vojno-političke organizacije transatlantskog svijeta europski američki saveznici dobili su jamstvo da SAD ni u vojnom pogledu neće napustiti Zapadnu Europu u danima koji dolaze“¹⁰. Bruxeleski sporazum, koji je prethodio Washingtonskom, potpisale su: Belgija, Luxemburg, Francuska, Velika Britanija i Nizozemska. Cijeneći ratno savezništvo, Europa je smatrala da bez Sjedinjenih Država ne bi bilo dobro formirati vojno-obrambeni savez. Stoga su na pregovore pozvani SAD i Kanada. Poziv je upućen i Danskoj, Italiji, Portugalu i Islandu. Tih je dvanaest država 4. travnja 1949. potpisalo Washingtonski, odnosno Sjevernoatlantski ugovor kojim je stvoren NATO. Tri godine kasnije Savezu se pridružuju Grčka i Turska, a 1955. godine Savezna Republika Njemačka. Španjolska mu pristupa 1982. godine.

Nakon pada Berlinskoga zida¹¹ te raspada Sovjetskoga Saveza i Varšavskoga ugovora¹² (1989.) NATO se našao pred novim izazovom. Nije

8 L. ČEHULIĆ, *Euroatlantizam*, Politička kultura, Zagreb, 2003., str. 72.

9 Istom je francuski predsjednik Nicolas Sarkozy ponovno Francusku vratio u NATO.

10 L. ČEHULIĆ, *Euroatlantizam*, str. 73.

11 Berlinski je zid odvajao istočni od zapadnoga Berlina, a istočno-njemačke vlasti nazivale su ga Antifašistički zaštitni zid. Drugi su ga pak nazivali Zid srama. Njegova temeljna svrha bila je onemogućiti prelazak iz Istočne u Zapadnu Njemačku, odnosno prelazak iz „komunizma u kapitalizam“. Dovođen je 1962. godine. Nakon propasti komunizma i raspada Sovjetskoga Saveza srušen je i Berlinski zid (9. studenoga 1989.).

12 Službeni je naziv Sporazum o prijateljstvu, suradnji i međusobnoj pomoći. Riječ je o vojno-

bilo više prijetnja od Sovjetskoga Saveza i komunizma pa je NATO sve više postajao jamac mira u postkomunističkoj Europi, ali i politička organizacija. Godine 1999. pristupaju mu Češka, Mađarska i Poljska, zemlje tzv. Istočnoga bloka. Godine 2004. dogodilo se nešto veliko ovom Savezu. Njegove su članice postale: Bugarska, Rumunjska, Slovenija, Estonija, Litva, Latvija, Slovačka i Slovenija. Hrvatska i Albanija to su ostvarile 2009. godine. Sjevernoatlantski savez danas ima dvadeset osam zemalja članica.

2. Organizacijska struktura NATO-a

Unutarnja organizacija NATO-a počiva na vojnome i civilnome dijelu. Sjevernoatlantsko vijeće najviše je tijelo za odlučivanje u Savezu. Vijeće je i političko tijelo koje se sastaje barem jednom tjedno (ministri vanjskih poslova ili predsjednici vlada). Odluke Vijeća izraz su zajedničke volje članica Saveza, a nema odlučivanja nadglasavanjem.

Odbor za obrambena planiranja sastaje se dva puta godišnje na razini ministara obrane. Uglavnom se bavi pitanjima obrane te predstavlja vojne ovlasti NATO-a. Skupina za nuklearno planiranje zadužena je pak za opću sigurnost s obzirom na nuklearno oružje. Sastaje se dva puta godišnje, također na razini ministara obrane. Struktura odbora podupire osnovne elemente savjetovanja i odlučivanja u NATO-u. Osiguravaju da svaka članica bude korektno zastupljena na svim razinama NATO-a.

Glavni tajnik NATO-a odgovoran je za procese odlučivanja i promicanja u Savezu, a predstavlja Savez u međunarodnim odnosima i u medijima. Predsjednik je NAC-a, DPC-a i NPG-a te počasni predsjednik drugih visokih odbora. Međunarodno pak tajništvo sastoji se od predstavnika svih zemalja, a djeluje na temelju glavnih pitanja vezanih za NATO. Priprema rasprave i savjetovanja članica te poduzima potrebne akcije za provedbu odluka.

me savezu država Istočnoga bloka (SSSR, Rumunjska, Bugarska, Demokratska Njemačka Republika, Mađarska, Poljska, Čehoslovačka, a nešto kasnije i Albanija). Jedina komunistička zemlja koja se nije pridružila ovom savezu bila je SFRJ. Varšavski je ugovor sastavio tadašnji predsjednik Sovjetskoga Saveza Nikita Hruščov, a potpisan je 14. svibnja 1955. Izgovor za njegovo osnivanje bio je ponovno naoružavanje Zapadne Njemačke i njezino pristupanje NATO-u.

Vojni odbor tvore načelnici stožera država članica. To je najvažniji odbor za preporuke političkim vlastima NATO-a za glavna vojna zapovjedništva. S njim je čvrsto povezan Međunarodni vojni stožer. Integrirana vojna struktura zadužena je za očuvanje i osiguranje okvira za obranu država članica protiv ugrožavanja njihove sigurnosti i stabilnosti. Organizira uvjete za zajedničke vojne vježbe Saveza te različitu suradnju.

Skupština NATO-a jest organizacija članica ovoga Saveza koja je neovisna o njemu i predstavlja sponu s nacionalnim parlamentima država članica. Ima 188 zastupnika iz 16 nacionalnih parlamenata. Ni jedan ministar ili član vlade ne može biti članom Skupštine. U njoj se raspravlja o važnim tehničkim i političkim pitanjima.¹³

Glavni tajnik NATO-a tradicionalno je iz zemalja Europe jer je Amerikanac zapovjednik Glavnoga stožera NATO-a u Europi. Visoki je međunarodni državnik kojega imenuju sve vlade država članica. Predsjedava svim organizacijama, a predsjedatelj je i Europskoga partnerskog vijeća te Skupine za međunarodnu suradnju i s predstavnikom Rusije. Do sada je bilo ukupno petnaest glavnih tajnika NATO-a. Četiri ih je bilo iz Italije, tri iz Velike Britanije i Nizozemske, dva iz Belgije, te po jedan iz Njemačke i Španjolske. Aktualni je glavni tajnik Anders Fogh Rasmussen iz Danske.

3. Samiti NATO-a

Prvi samit NATO-a održan je u Parizu 1957. godine. Slijede samiti: 1974. i 1975. u Bruxellesu; 1977. u Londonu; 1978. u Washingtonu; 1982. u Bonnu; 1985., 1988. i 1989. u Bruxellesu; 1990. u Londonu; 1991. u Rimu; 1994. u Bruxellesu; 1997. u Parizu; 1997. u Madridu; 1999. u Washingtonu (50. obljetnica NATO-a); 2001. u Bruxellesu (samit NATO-a i Rusija); 2002. u Rimu; 2002. u Pragu (transformacija NATO-a, a prvi put samit održan u zemlji bivšega Istočnog bloka); 2004. u Istanbulu (nazočnost BiH); 2005. u Bruxellesu; 2005. u Rigi (poziv BiH da se priključi Partner-

¹³ Usp. A. GRIZOLD, *Međunarodna sigurnost, teorijsko-institucionalni oblik*, FPZ, Zagreb, 1998., str. 125-127.

stvu za mir); 2008. u Bukureštu; 2009. u Strassburgu – Baden-Badenu –Kielu. Sljedeći samit održat će se u Lisabonu.

4. Ujedinjenje Europe

Razlike između Istoka i Zapada sve su više dolazile do izražaja i dovodile su do njihovih sukoba u različitim dijelovima svijeta. Na drugoj pak strani zaživljavala je ideja o ujedinjenju Europe, a tomu su ponajviše pridonosili gospodarski uvjeti. Amerika je na ujedinjenje Europe gledala s različitih stajališta. To je pitanje razmatrala čak i u svome Kongresu.¹⁴ Prvi je korak bio provedba Trumanove doktrine (12. ožujka 1947.), da bi tri mjeseca poslije državni tajnik George Marshall ratom razrušenim europskim zemljama ponudio gospodarsku pomoć u iznosu od trinaest milijarda američkih dolara. „Marshallova pomoć za obnovu Europe trebala je pridonijeti tomu da se što prije razbiju barijere među zapadnoeuropskim zemljama i da se stvore uvjeti za brz proboj američkog kapitala.“¹⁵

Nametalo se pitanje kojoj državi dati prioritet pri ujedinjenju Europe. Hoće li to biti Velika Britanija, za što se zalagao Clayton u svome memorandumu, ili možda Francuska, Italija i zemalje Beneluxa, kao što je smatrao Hoffman, direktor Administracije za gospodarsku pomoć. Državni tajnik Dean Acheson zalagao se za povezivanje Europe s Kanadom i Sjedinjenim Državama.¹⁶ Zajedničko je stajalište svih ovih teorija da će se ujedinjenja Europa morati što više vezati za SAD. Tu je bilo i pitanje Zapadne Njemačke koja je nakon pristupanja NATO-u (1955.) što prije željela biti zemlja ujedinjene Europe kako bi izišla iz potpune izolacije. Prije 1957. godine i stvaranja Zapadnoeuropske unije došlo je do nekoliko okupljanja zemalja Zapadne Europe. Tu svakako treba naglasiti ulogu Bruxelleskoga pakta iz 1947. godine između Velike Britanije, Fran-

14 Temeljno pitanje koje je razmatrao State Department bilo je kako stvoriti ujedinjenju Europu čija bi osovina bile Velika Britanija, Francuska i Italija, dovoljno jaku da se odupre prodoru komunizma i Sovjetskoga Saveza, a da pri tome ne budu ugroženi vitalni interesi američke vanjske politike. Detaljnije u: R. VUKADINOVIĆ, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Politička kultura, Zagreb, 2001., str. 58-96.

15 *Isto*, str. 57.

16 Usp. *isto*, str. 57-58.

cuske i zemalja Benelluxa, kojim se predviđala gospodarska, kulturna i društvena suradnja. Godinu dana kasnije, u travnju 1948., utemeljena je Europska organizacija za gospodarsku suradnju (OEEC – šesnaest europskih zemalja te Kanada i SAD kao pridruženi članovi). „Polazeći od Bruxelleskog pakta, NATO-a i OEEC-a bili su postavljeni prvi temelji okupljanja u Zapadnoj Europi.“¹⁷ Schumanov plan o ujedinjenju i stvaranju Europske zajednice za ugljen i čelik (1957.) naišao je na podršku i Europe i Sjedinjenih Američkih Država. To su bili početni koraci prema ujedinjenoj Europi.

5. Okupljanje zemalja Istočnoga bloka

Godine Hladnoga rata bile su obilježene stalnim napetostima između NATO-a i Varšavskoga pakta koje su često prijetile ratom. Za razliku od Zapada, zemlje Istočnoga bloka nisu imale gospodarsku, kulturnu i vojnu suradnju. U drugoj etapi odnosa između socijalističkih zemalja (1949. – 1954.) bilježimo „nastojanja Sovjetskog Saveza da koordinira sve oblike akcije socijalističkih zemalja i da ih podredi jednom direktivnom središtu“¹⁸.

Sovjetski Savez pod Staljinovim upravljanjem bio je neupitni vođa socijalističkih država. Direktive iz Moskve morale su se slušati. Onaj tko bi se pobunio (Mađarska, 1956.)¹⁹, ne bi dobro prošao. No, nešto je drukčiji bio odnos između Sovjetskoga Saveza i Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije. Naime, Staljin je nastojao staviti Jugoslaviju pod svoj nadzor čemu se žestoko odupro Tito.²⁰ To je Titu i Jugoslaviji donijelo naklonost Zapada. Nakon ovih događanja Staljin je izvršio dodatan

17 *Isto*, str. 79.

18 *Isto*, str. 111.

19 Mađarsku revoluciju (od 23. listopada do 10. studenoga 1956.), predvođenu mađarskim premijerom Imreom Nagyem, Sovjetski je Savez ugušio u krvi. Iako je Josif Visarionovič Dugašvil Staljin umro 1953. godine, njegova je politika nastavljena.

20 Nakon otkazivanja poslušnosti Staljinu i Sovjetskomu Savezu došlo je 1948. godine do Rezolucije Informbiroa koja je značila potpunu gospodarsku blokadu, a i zveckanje oružja na granicama Jugoslavije. Usp. R. VUKADINOVIĆ, *Međunarodni odnosi...*, str. 114. Inače, svoju politiku nesvrstanosti Jugoslavija je 1961. godine zaokružila stvaranjem Pokreta nesvrstanih zajedno s Nehruom (Indija) i Naserom (Egipat).

pritisak na sve zemlje Varšavskoga ugovora (osim u Mađarskoj, krvavo gušenje prosvjeda dogodilo se i u Čehoslovačkoj 1968. godine).

Stalna napetost u odnosima između SAD-a i SSSR-a vladala je i nakon Staljinove smrti. Hladnoratovsko razdoblje donijelo je velike probleme u međunarodnim odnosima. Istom nakon Korejskoga rata te građanskoga rata u Kongu, kada je poginuo generalni tajnik UN-a Dag Hamarsheld, dolazi do takozvanoga detanta (franc. *detente* – popuštanje) u međunarodnim odnosima. Potpisivanjem završnoga dokumenta u Helsinkiju šefovi trideset pet država stvorili su 1. kolovoza 1975. Organizaciju za europsku sigurnost i suradnju (OESS).²¹ Nakon toga dolazi do smirivanja u odnosima između Istoka i Zapada. Danas Organizacija za europsku sigurnost i suradnju ima pedeset šest članica, a uloga joj je upravljati krizama i situacijama poslije sukoba.

6. Vojnopolitička uloga NATO-a

Nakon završetka Hladnoga rata, raspada Sovjetskoga Saveza i pada komunizma NATO mijenja svoju ulogu te sve više postaje politička organizacija. Danas djeluje u više pravaca: u stvaranju novoga svjetskog poretka, posebno nakon 11. rujna 2001. suočava se s terorizmom, s etničkim sukobima, humanitarnim i prirodnim katastrofama. Kao politička organizacija nastoji dakle jačati opću sigurnost smanjivanjem rizika od sukoba, njegovati dijalog, jačati transatlantsku vezu, jačati suradnju i partnerstvo. Kao vojnoj organizaciji ciljevi su mu: kolektivna obrana, upravljati krizama, razvijati vojne sposobnosti, razvijati interoperabilnost. Zajedničke su pak vrijednosti Saveza: demokracija, mir i stabilnost, sloboda, solidarnost, vladavina prava, individualne slobode, blagostanje.

Svaka zemlja članica Saveza zadržava suverenost i potpuno je slobodna reagirati samostalno. Bitna obilježja transformiranoga NATO-a su: suradnja s Rusijom, uključivanje partnera u aktivnosti NATO-a, proširenje NATO-a. Prema tome, NATO je danas vojni savez partnerstva,

²¹ OESS je u BiH imao veliku ulogu. Najprije u organizaciji izbora nakon potpisivanja Daytonskoga mirovnog sporazuma, a kasnije i u području obrazovanja.

a ne snage. Zalaže za euroatlantsko partnerstvo, razvija odnose s dojučerašnjim neprijateljima, njeguje program Mediteranskoga dijaloga, zalaže se za Istanbulsku inicijativu suradnje (zemlje Perzijskoga saveza), ima iznimno dobru suradnju s međunarodnim organizacijama (UN, EU, OESS, Svjetska banka, Europska komisija) te održava suradnju i kontakt sa zemljama kao što su Australija, Novi Zeland, Japan, Koreja. U njegovu su sastavu Snage za odgovor koje imaju dvadeset jednu tisuću vojnika, a formiraju se prema zahtjevima pojedinih misija. Spremne su se rasporediti u krizna područja u roku od pet dana i djelovati bez dodatne potpore trideset dana.

Misija u Bosni i Hercegovini u razdoblju od 1992. do 1995. godine bila je jedna od najvećih u povijesti NATO-a. Također, prvo borbeno djelovanje NATO je imao upravo u Bosni i Hercegovini, točnije 30. kolovoza 1995. kada su napadnuti srpski vojni položaji.²²

7. NATO – jamac mira i sigurnosti

U članku 5. Ugovora o Sjevernoatlantskome savezu NATO je definiran kao sustav kolektivne sigurnosti: „Oružani napad na jednu ili više članica Saveza smatra se napadom na sve članice Alijanse te će sve članice pomoći napadnutoj strani – predstavljao je glavno sigurnosno jamstvo američke uključenosti u rješavanje sigurnosnih pitanja postratovske Europe“. Međutim, zračni udari NATO-a u Bosni i Hercegovini i sve ono što je njima prethodilo pokazali su nejedinstvo unutar Saveza koje se ponajviše očitovalo u nejedinstvenim stavovima oko borbenoga uključivanja NATO-a. Vidjelo se naime da je u određenim situacijama zaštite vlastitih nacionalnih interesa zajednički interes stavljan u drugi plan. To je posebno bilo izraženo pri donošenju odluka o uporabi NATO-ovih snaga u Bosni i Hercegovini kako bi se zaustavilo krvoproliće i rat, čemu

²² Operacija „Deliberate Force“ prva je operacija NATO-ve zračne kampanje koja je pomogla uspostaviti prekida vatre u BiH i na prostoru bivše Jugoslavije, odnosno omogućila je održavanje mirovne konferencije u Daytonu. Nakon Daytonu NATO je u BiH rasporedio šezdeset tisuća vojnika (IFOR, NATO-ove snage za provedbu Daytonskoga mirovnog sporazuma). Poslije su zamijenjene stabilizacijskim snagama SFOR koji je svoju misiju završio 2004. godine. Ulogu NATO-a u BiH preuzele su snage EU u misiji Althea. NATO ima ured u Sarajevu te je i dalje preko vojnoga stožera nazočan u BiH.

su se na terenu energično suprotstavljali zapovjednici međunarodnih snaga UNPROFOR-a, uglavnom britanski i francuski generali. Ovomu svakako treba dodati i energičan stav visokih američkih dužnosnika, veleposlanika Eaglebergera i Bakera, odnosno Berta Scowsovorta, čovjeka zaduženoga za nacionalnu sigurnost Sjedinjenih Američkih Država, „da NATO ne treba intervenirati“. Pod motom da se „Amerika ne treba nikako miješati jer bi se tako stavila na stranu jedne od zaraćenih strana“, visoki američki dužnosnici dugo su sprječavali Ameriku i NATO da se konačno umiješaju i tako od nijemih promatrača postanu aktivni sudionici bosanskohercegovačke drame.

Američka vanjska politika izražena u stavu da se ne treba miješati ondje gdje rezultati ne mogu biti pozitivni očitovala se i u slučaju Bosne i Hercegovine. „1996. i 1997. g. Sjedinjene Države i njeni saveznici nisu bili sigurni kako je teško postići da Dayton uspije. Rezultat je bila mlaka implementacija, što je kritičare i cinike navelo da traže smanjenje ciljeva u Bosni i Hercegovini.“²³ Oklijevanja i velike procjene upustiti se ili ne u balkansku avanturu za Ameriku je bilo središnje pitanje jer „NATO je predstavljao institucionalni oblik povezanosti transatlantske sigurnosne zajednice te temelj za uspostavu svih ostalih oblika veza i odnosa s obje strane Atlantika“²⁴.

Da je nakon raspada Jugoslavije Amerika pokazala svoju vodeću ulogu u svijetu samo ultimativnim stavom generalima JNA i rukovodstvima novih država stvorenih na prostoru bivše Jugoslavije kako ne će dopustiti oružane sukobe, najvjerojatnije ne bi bilo rata i krvoprolića. Američko oklijevanje i prepuštanje rješenja bosanskohercegovačke drame Europi dovelo je do najgorega. No, kada je američka i međunarodna javnost podigla svoj glas protiv zločina u Bosni i Hercegovini, administracija predsjednika Clintona morala je reagirati.

Poučena gorkim vijetnamskim iskustvom, ali i iskustvima iz Somalije i Haitija, Amerika je i nakon Daytonškoga sporazuma dugo oklijevala da svoje snage u Bosni i Hercegovini rasporedi na cijelome njezinu područ-

23 R. HOLBROOKE, *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998., str. 368.

24 L. ČEHULIĆ, *NATO i novi međunarodni odnosi*, Politička kultura i Atlantsko vijeće Hrvatske, Zagreb, 2004., str. 59.

ju. O tome analitički piše Zbigniew Brzezinski: „Stoga se kao ključno pitanje nameće može li Amerika voditi mudru, odgovornu i učinkovitu vanjsku politiku – politiku koja bi izbjegavala zamke svojstvene mentalitetu opsade i istovremeno bila dorasla povijesno novoj poziciji Amerike kao prve svjetske sile.“²⁵

Na samome početku provedbe sporazuma američki su visoki vojni dužnosnici željeli posve odvojeno promatrati vojni i civilni dio sporazuma. Po sporazumu iz Bruxellesa IFOR su tvorile snage NATO-a, ali i postrojbe drugih zemalja koje su željele poslati svoje snage u Bosnu i Hercegovinu. Ono što je bilo posebno zanimljivo jest uključenje Rusije koja je do jučer bila najveći NATO-ov protivnik. „Očekujući veliku pomoć sa Zapada, Jelcin se nije htio previše angažirati na Balkanu i nastojao je pratiti i podržavati zapadne inicijative.“²⁶

Vojnim sporazumom, točnije Aneksom 1A, Republika Srpska i Federacija Bosne i Hercegovine obvezale su se da će omogućiti normalan život u Bosni i Hercegovini, ponajprije povlačenjem teškoga naoružanja u vojarne te vojnika kojih je po procjenama u to vrijeme bilo oko 430.000. Snage IFOR-a su Daytonskim sporazumom dobile mandat da strogo kažnjavaju sve one koji ne žele njegovu provedbu. S ciljem što učinkovitijega djelovanja IFOR-a vojni zapovjednici do jučer zaraćenih strana morali su sudjelovati na sastancima zajedničkoga Vojnog povjerenstva. Armija Bosne i Hercegovine, Hrvatsko vijeće obrane i Vojska Republike Srpske sporazumom su se obvezali povući na crte razgraničenja, a sve vojne postrojbe koje nisu iz Bosne i Hercegovine morale su se povući iz Bosne i Hercegovine u roku od trideset dana od stupanja na snagu sporazuma. Ta se naredba odnosila na vojno osoblje iz Jugoslavije u Vojsci Republike Srpske, na vojno osoblje iz Republike Hrvatske te više stotina mudžahešina iz islamskih zemalja koji su se borili u Bosni i Hercegovini.

Sve strane potpisnice obvezale su se da će osigurati slobodu kretanja, što je i značilo ukidanje brojnih kontrolnih točaka gotovo na svim prometnim pravcima u zemlji. S ciljem smirivanja stanja svi ratni za-

25 Z. BRZEZINSKI, *Američki izbor: Globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura, Zagreb, CID, Podgorica, 2004., str. 8.

26 R. VUKADINOVIĆ, *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti, od Jadrana-Baltika*, Mostar, 1997., str. 40.

robljenici morali su se razmijeniti u roku od trideset dana, a razmjena teritorija koji su bili pod nadzorom druge strane, a pripali su drugomu entitetu po Daytonskome sporazumu, morali su biti vraćeni u roku od devedeset dana. NATO je u Bosni i Hercegovini rasporedio šezdeset tisuća vojnika koji su izvršavali svoju ulogu i osiguravali provedbu civilnoga dijela Daytonskoga mirovnog sporazuma.

U pedeset godina svoga postojanja NATO je prvi put vojno intervenirao u Bosni i Hercegovini, što je bio velik izazov. Iskustvo s Balkana za sve zemlje članice NATO-a bilo je golemo i dragocjeno. Obilježavajući pedesetu obljetnicu osnivanja Sjevernoatlantskoga saveza u Washingtonu 1999. godine, u središtu pozornosti čelnika devetnaest zemalja članica NATO-a bio je Balkan i rat koji se ondje vodio. U komentaru Vlade Sjedinjenih Američkih Država vezanom za ovu obljetnicu stoji:

Kriza koju je izazvao Slobodan Milošević mogla bi se pokazati najvećim izazovom za NATO od Hladnog rata. Stvoren kao obrambeni savez 1949. g., NATO je od samoga početka bio zamišljen kao pomoć bilo kojoj članici Saveza kojoj zaprijeti agresija. Četiri desetljeća jamstvo kolektivne sigurnosti, što ga je davao Savez, štitilo je zapadnu Europu od prijetnje koju je predstavljao bivši Sovjetski Savez. Ne manje važna bila je i činjenica da je Savez omogućio zemljama koje su u Drugome svjetskom ratu bile neprijatelji da se izmire i obnove. S Hladnim ratom, još samo u sjećanju, NATO nastavlja slijediti svoj tradicionalni cilj europske sigurnosti i stabilnosti. Tri nove članice, Poljska, Mađarska i Češka, pridružile su se Savezu, a vrata su ostavljena otvorena budućim članicama. Brojne negdašnje komunističke države uložile su brojne napore kako bi provele unutarnje reforme i poboljšale svoje odnose. U to su uključene Poljska i Litva, Mađarska i Rumunjska, Slovačka i Češka te, u najnovije vrijeme, Bugarska i Makedonija. Na nesreću, to se ne može kazati za bivšu Jugoslaviju, gdje je Slobodan Milošević izazivao nevolje cijelo proteklo desetljeće. Nestabilnost njegovih postupaka izazvala je prijetnju po sigurnost cijeloga niza zemalja jugoistočne Europe. Jugoslavenski sukob sada je na vrhu dnevnoga reda samita, no to ne će spriječiti raspravu o dugoročnim ciljevima Saveza. Štoviše, on tu raspravu time čini još više obvezujućom. Jasno, zadatak NATO-a jest pomoći uspostaviti sigurnosti i stabilnosti u jugoistočnoj Europi [...] NATO treba poraditi na stvaranju regije u kojoj su granice otvorene ljudima i trgovini, gdje zemlje surađuju kako bi rat pretvorile u nešto nezamislivo.²⁷

27 Komentaru Vlade Sjedinjenih Američkih Država objavljen je na Glasu Amerike.

Pišući o sigurnosti u 21. stoljeću, posebni savjetnik bivšega glavnog tajnika NATO-a lorda Robertsona Christopher Donnelly između ostalog kaže:

Danas sigurnost znači mnogo više od vojne pomoći. Do mjere u kojoj sigurnost zadržava vojno značenje, odvratanje je jamstvo učinkovita protunapada (zbog čijih je poteškoća i troškova stavljena premija na krizu i sprječavanje sukoba). Inače, sigurnost je postala mnogo šire pitanje. Za većinu europskih i euroatlantskih zemalja danas se sigurnost ponajprije mjeri nevojnim pojmovima, pa su ugroze sigurnosti po svojoj prirodi nevojne. Te ugroze obuhvaćaju nekompetentnu vladu, korupciju, organizirani kriminal, nesigurne granice, krijumčarenje (oružje, droge, razne robe, ljudi), ilegalnu migraciju, etnički i vjerski sukobi, proliferaciju oružja za masovno uništenje, manjak prirodnih izvora (vode) i naravno terorizam... Sve se razvijene zemlje danas suočavaju s tim ugrozama, ali u različitoj mjeri te će tražiti različite odgovore. To je u velikome kontrastu u odnosu na doba Hladnoga rata kada su ugroza i odgovor svugdje bili gotovo isti. Potreba za različitim odgovorom čimbenik je koji danas najviše otežava razvoj sigurnosnih saveza (NATO i EU ESDP). Ako se to isplati, Savez mora svakoj članici ponuditi jasnu i nedvosmisleni sigurnosnu prednost. Savez mora platiti financijski i politički trošak. To znači da Savez mora zadovoljiti nove, različite sigurnosne potrebe svake članice, a ne zajedničku potrebu kao u doba Hladnoga rata. Najveći je raskorak između novoshvaćenih sigurnosnih potreba Sjedinjenih Američkih Država i Europe.

Uloga vojnih snaga NATO-a u Bosni i Hercegovini bila je velika. Neosporna je naime činjenica da su one ne samo čuvale teško stečeni mir nego i osiguravale provedbu civilnoga dijela Općega okvirnog mirovnog sporazuma iz Daytonu koji u prethodnome razdoblju nije bio uspješno provođen. Vojna nazočnost NATO-a u Bosni i Hercegovini doživjela je potkraj 2004. godine određene promjene. Naime, nakon postupnoga smanjenja vojnih snaga u Bosni i Hercegovini NATO je početkom prosinca 2004. svoju ulogu gotovo u potpunosti prepustio snagama EUFOR-a, snagama Europske unije. NATO je doduše u Sarajevu zadržao svoj ured i jedan dio snaga, što na određen način građanima Bosne i Hercegovine daje sigurnost.

Pišući o ulozi NATO, njegovoj prilagodbi etničkim sukobima na Balkanu te o njegovoj transformaciji, profesor Siniša Tatalović ističe: „Jedno od obilježja transformacije NATO-a u proteklom desetljeću bilo je stvaranje i produbljivanje partnerskog odnosa sa zemljama izvan NATO-a, što je predstavljalo značajan činilac u pozitivnom uobličanju europskog sigurnosnog okruženja.“²⁸ Bilo je to vrijeme kada je Bosna i Hercegovina bila podijeljena na tri dijela. Zapovjedništvo snaga Sjedinjenih Američkih Država smjestilo se u Tuzli, sektor Sjeveroistok; jedinice Velike Britanije za sjedište su odabrale Banju Luku, sektor Sjeverozapad, dok su francuske jedinice bile smještene u Mostaru, sektor Jugozapad. Ove su jedinice bile odgovorne i za Sarajevo. Prema podacima Ureda Visokoga predstavnika snage UNPROFOR-a u svome mandatu u Bosni i Hercegovini izgubile su 223 vojnika. Bosna i Hercegovina bila je pak opustošena i spaljena zemlja. Po dolasku snaga NATO-a bosanskohercegovački su građani mogli dobivati humanitarnu pomoć koja im je itekako bila potrebna.

8. SFOR i EUFOR

Od početnoga NATO-ova vojnoga kontingenta od šezdeset tisuća vojnika do lipnja 2004. SFOR je smanjio svoje snage na oko 7000 vojnika. Govoreći o prvotnim snagama SFOR-a u Bosni i Hercegovini na konferenciji u Pragu 1996., prof. Son Gervasi istaknuo je „da se radilo o kontingentu opremljenom tenkovima, oklopnim vozilima i artiljerijom koji je imao podršku zračnih i pomorskih snaga iz susjednih zemalja što bi bilo ukupno oko 150 tisuća vojnika. Ono što je bilo posebno jest to što je ova operacija bila prva velika operacija NATO-a izvan zone svoga djelovanja”²⁹. To su mnogi analitičari okarakterizirali kao širenje NATO-a na istok, a cilj mu je bilo kontroliranje gospodarskih potencijala na ovojme dijelu Europe.

Nakon njegova raspada opasnost od bivšega Sovjetskog Saveza više nije postojala. Prvo ozbiljnije zanimanje za balkanski prostor NATO je pokazao 1993. godine kada je pružao podršku snagama UNPROFOR-a,

28 S. TATALOVIĆ, *Etnički sukobi i europska sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2003., str. 208.

29 SON GERVASI, Konferencija SFOR-a, Prag, 1996.

iako se ne smije zanemariti ni činjenica da je 1992. godine poslao oko stotinu vojnika u središnju Bosnu kao pomoć snagama Ujedinjenih naroda. U svojoj knjizi *Moderno ratovanje* američki general Wesley Clarke³⁰ između ostaloga kaže: „Dok sam se upoznao sa situacijom, sjetio sam se da sam čuo procjene kako je potrebno 400.000 vojnika za zaustavljanje tamošnjih borbi i za pacificiranje zaraćenih strana. A sjetio sam se i mog razgovora s umirovljenim generalom Dikom Kavazosom, čovjekom dobrog rezona i proslavljenim komandantom iz korejskog i vijetnamskog rata, koji mi je savjetovao da uradim sve što mogu da se Sjedinjene Američke Države ne uključuju u naizgled nesavladiv problem Bosne.“ Dakle, Amerika je dugo oklijevala uključiti se u zaustavljanje rata u Bosni i Hercegovini, kako zbog svojih globalnih interesa, tako i zbog često pogrešnih informacija koje su dolazile s terena.³¹

Na području bivše Jugoslavije NATO je praktično prvi put borbeno djelovao (zračni udari protiv vojske bosanskih Srba i protiv Jugoslavije zbog Kosova). Sjećajući se donošenja odluke o zračnim udarima NATO-a u Bosni i Hercegovini, Richard Holbrooke kaže: „Po prvi put u ratu, odluka o zračnim udarima NATO-a bila je isključivo u rukama NATO-a, prije svega, dvojice američkih oficira, vrhovnog zapovjednika NATO-a generala Georgea Joulwana i admirala Leightona Smitha, zapovjednika južnih snaga NATO-a i svih američkih pomorskih snaga u Europi.“³² Dvojba je očito bila prisutna jer se radilo o prvim borbenim akcijama koje je NATO trebao poduzeti.

NATO-ova akcija nesumnjivo je pridonijela bržemu zaustavljanju rata u Bosni i Hercegovini. Također nema sumnje da se krhki mir postignut u Daytonu ne bi održao da nije bilo snaga NATO-a. Međutim, činjenica je da je NATO imao i druge ciljeve, ponajprije širenje prema Istoku. To će uskoro pokazati događaji u Afganistanu, Iraku... I pored svih uvjeravanja američkih i NATO-ovih čelnika, zanimanje za Bosnu i Hercegovinu ipak je splasnulo nakon što su se pojavili sukobi na Kosovu koji su ozbiljno zaprijetili stabilnosti cijeloga Balkana i jugoistočne Europe.

30 K. W. CLARKE, *Moderno ratovanje*, Beograd, 2001., str. 44-56.

31 Američka vanjska politika dugo je oklijevala uključiti se i zaustaviti sukob na području bivše Jugoslavije upravo zbog pogrešnih informacija svojih diplomata.

32 R. HOLBROOKE, *n. dj.*, str. 367.

Faza od 1995. do 2001. godine jest „razdoblje ekspanzije“ i „izravna je posljedica eskalacije ratova na području bivše Jugoslavije i aktiviranje NATO-a u vojnoj intervenciji protiv jugoslavenskih, srpskih vojnih i paravojnih snaga u BiH, a 1999. i protiv oružane sile Jugoslavije na Kosovu i na teritoriju cijele preostale države“³³. Dr. Čehulić objašnjava da je „magična formula upravo pronadena baš u proširenju NATO-a na nove članice, apsorpcijom bivših komunističkih zemalja koje su vršile pritisak na ulazak u NATO zbog osjećaja potencijalne ugroženosti od bivšeg Sovjetskog Saveza“.

Nakon 11. rujna 2001. i napada Al Qaide na Ameriku NATO je dobio novu ulogu – borbu protiv globalnoga terorizma. Po mišljenju tadašnjega glavnog tajnika NATO-a Georgea Robertsona akcije što ih Savez poduzima ne smiju ugroziti odnose s Rusijom. Budući da je i Rusija bila česta meta terorističkih napada, a ubrzo će terorizam osjetiti i London te drugi dijelovi svijeta, sve svjetske demokratske snage usredotočile su se protiv globalnoga terorizma. Ti su pak događaji, kako kaže prof. Vukadinović, pred NATO postavili dvojbu: „ili oprezno širenje ili ubrzano povećanje broja članica, što je riješeno pojavom neočekivano velikog broja zemalja koje kandidiraju na punopravno članstvo“³⁴.

Uloga NATO-a, koja je i početkom 2001. bila uglavnom vezana za očuvanje sigurnosti u Europi, drastično je promijenjena nakon napada na Sjedinjene Američke Države. Profesor Vukadinović o tome kaže sljedeće: „Vitalni američki interesi postavljaju se s interesima kod kuće, koje zastupaju glavni segmenti američkog društva, a NATO kao instrument zajedničke sile stupa u akciju kada se to odluči u Washingtonu. Ujedinjeni narodi ostaju kao vrsta međunarodnog folklora kojem se prepušta dio manje značajnih aktivnosti, no one bitne, vezane uz mir i sigurnost, rješava NATO koji u široku domenu određenja *aut of area* postavlja zapravo sve one vitalne točke koje su od interesa američkoj politici i saveznicima u NATO-u.“ To se potvrdilo u ratu protiv Afganistana i Iraka, kada se Ujedinjeni narodi uopće nisu konzultirali.

33 L. ČEHULIĆ, *NATO...*, str. 109.

34 R. VUKADINOVIĆ, *Posthladnoratovske tendencije međunarodnih odnosa*, Zagreb, 2000., str. 98.

U tim i takvim okolnostima nazočnost NATO-a na Balkanu doživljava svoje promjene. Početkom 2004. godine čelnici NATO-a donose odluku o drastičnom smanjenju svojih snaga u Bosni i Hercegovini na oko 7000 vojnika do polovine tekuće godine, što je uznemirilo duhove u Bosni i Hercegovini jer je lansirana teza da „NATO nije više zainteresiran za Bosnu i Hercegovinu“³⁵. Vojne snage NATO-a, koje su u Bosni i Hercegovini djelovale pod imenom SFOR, sada su trebale činiti tri brigade koje su preimenovane Multinacionalnu misiju, a svaka je brojala 1800 vojnika.

Izmjene su SFOR-u omogućile da od snaga za očuvanje mira postanu snage za sprječavanje sukoba. Neke su postrojbe i dalje obavljale tzv. posebne zadatke. Tadašnji glasnogovornik SFOR-a Dave Sullivan izjavio je da će snage „biti manje, no ostaju veoma učinkovite“. Ono što je posebno zabrinulo Bosnu i Hercegovinu bila brojčanost snaga Sjedinjenih Američkih Država u sastavu SFOR-a koja je sada iznosila oko petnaest posto. Rečeno je „da je primarna svrha snaga SFOR-a pridonosenje održanju sigurnosnoga stanja koje će omogućiti međunarodnoj zajednici i domaćim vlastima razvoj odgovornih i stabilnih domaćih institucija koje se zalažu za mir, stabilnost, gospodarski prosperitet, poštivanje ljudskih prava i sloboda“. Glasnogovornik SFOR-a također je rekao da je „SFOR usredotočen na pružanje podrške vladavini prava u čitavoj Bosni i Hercegovini kao i na podršku Međunarodnomu sudu za ratne zločine u Haagu na uhićenju osoba optuženih za ratne zločine i njihovoj predaji odgovarajućim vlastima“.

SFOR se tada sastojao od oko 12 tisuća vojnika iz 30 zemalja, a činile su ga: Multinacionalna brigada Jugoistok sa sjedištem u Mostaru (4100 vojnika), Multinacionalna brigada Sjeverozapad sa sjedištem u Banjoj Luci (3500 vojnika) i Multinacionalna brigada Sjever, sa sjedištem u Tuzli (3000 vojnika). Najviše vojnika u snagama SFOR-a davali su Amerikanci, dvadeset posto, zatim Italija, Njemačka, Kanada. Na čelu snaga SFOR-a uvijek je bio američki zapovjednik. Objašnjavajući smanjenje broja SFOR-ovih vojnika, njegovi su čelnici tvrdili da su to mogli učiniti

35 Teza je lansirana u vrijeme smanjivanja snaga NATO-a u BiH. Unatoč tomu, NATO je i dalje nazočan u BiH.

zato što je stanje stabilno, a u slučaju potrebe mogu se osloniti na snage koje se nalaze na Kosovu, Makedoniji i u drugim susjednim zemljama. Reduciranje NATO-ovih snaga u Bosni i Hercegovini opravdavallo se i činjenicom da u svijetu postoje opasnija žarišta.

U svome govoru zastupnicima Parlamenta Bosne i Hercegovine godine 2005. visoki predstavnik Paddy Ashdown između ostaloga je rekao: „Ako danas posjetite Bosnu i Hercegovinu, naći ćete zemlju koja polako ostavlja prošlost iza sebe i koja gleda unaprijed prema svijetloj budućnosti kao sastavni dio moderne Europe. Infrastruktura u zemlji je popravljena. Više od milijun izbjeglica vratilo se u svoje domove. Bosna i Hercegovina ima stabilnu valutu i održava diplomatske odnose sa susjedima. To predstavlja ogroman korak naprijed u zemlji kojoj je nedavno završen sukob u kojem je skoro 200 tisuća ljudi izgubilo život. Stabilnost u ovoj zemlji osigurava da se može smanjivati vojna misija u ovoj zemlji sa 60.000 vojnika 1995. na 7000 krajem 2004.“³⁶ Time je visoki predstavnik sugerirao da NATO treba razmotriti imenovanje privremenoga predstavnika u Bosni i Hercegovini koji će biti zadužen za nadgledanje rada u pripremi oružanih snaga zemlje za sudjelovanje u Partnerstvu za mir. NATO je na području bivše Jugoslavije odigrao veliku ulogu.

Početkom prosinca 2005. na prigodnoj ceremoniji u Sarajevu mirovna misija NATO-a službeno je predana snagama Europske unije, poznate pod nazivom EUFOR.³⁷ NATO je ipak u Sarajevu zadržao svoje sjedište na čijem je čelu ostao američki general Stiven Šuk. Visoki predstavnik Europske unije za sigurnost i vanjsku politiku Javier Solana u toj je prigodi rekao da je „Europska unija u ovoj zemlji preuzela novu dužnost, ali će raditi u duhu i na principima NATO-a“³⁸. Glavni tajnik NATO-a Japa de Hopa Shefer rekao je pak „da je Bosna i Hercegovina napravila znatan napredak“³⁹.

Prema NATO-ovim podacima bila je to najduža misija u njegovoj povijesti; trajala je devet godina, a u njoj je sudjelovalo više od 500.000

36 P. ASHDOWN, „Govor zastupnicima Parlamenta Bosne i Hercegovine“, 2005.

37 EUFOR, snage Europske unije koje su brojale sedam tisuća vojnika u BiH.

38 H. SOLANA, visoki predstavnik Europske unije za sigurnost i vanjsku politiku, izjava na ceremoniji zamjene vojnika NATO-a.

39 JAPA DE HOP SHEFER, glavni tajnik NATO-a, govor na istoj ceremoniji.

vojnika iz 43 zemlje. Snage NATO-a koje su ostale u Bosni i Hercegovini pružat će operativnu podršku u antiterorističkim aktivnostima te hvatanju ratnih zločinaca. Misija vojnih snaga Europske unije (EUFOR) koja se odvija pod nazivom ALTEA ima 7000 vojnika iz 33 zemlje i praktično isti mandat kao i SFOR. Glavna dužnost EUFOR-a jest očuvanje sigurnosti u Bosni i Hercegovini te pružanje podrške domaćim vlastima u borbi protiv kriminala i hvatanju ratnih zločinaca. Ipak, i uz sve pohvale za napredak koji je napravljen u Bosni i Hercegovini, stanje u njoj iznimno je teško. Osim toga, ona prilično zaostaje u približavanju euroatlantskim integracijama.

9. Budućnost NATO-a

Kao što je već rečeno, NATO sve više postaje politička organizacija iako njegova vojna komponenta ostala trajna. Na sastanku u Istanbulu 2004. godine NATO je pokrenuo inicijativu za suradnju sa zemljama Bliskoga istoka. Riječ je o pozivu na suradnju, odnosno o jačanju regionalne sigurnosti. Ono što se u vrijeme Hladnoga rata činilo nemogućim, danas je realnost. Naime, NATO danas s Rusijom surađuje na različitim razinama. Partnerstvom za mir, Temeljnim aktom o zajedničkim odnosima, sigurnosti i suradnji, sudjelovanjem u Vijeću 28 plus 1 i Antiterorističkoj koaliciji NATO je Rusiju pustio blizu. Ipak ne tako blizu da bi mogla utjecati na odluke Saveza.

Odnosi s Ukrajinom, pripadnicom Zajednice nezavisnih zemalja, koja se priključila Partnerstvu za mir, također su dobri. Potpisana je Povelja o partnerstvu koja Ukrajini omogućuje široku suradnju. Slično je stanje s Europskom unijom s kojom se razvija strateško partnerstvo. Usvojena je i Deklaracija o europskoj sigurnosti i suradnji te obrambenoj politici. Osim suradnje u okviru „Berlin plus“, koja čini zajedničku suradnju u kriznim situacijama, suradnja je pojačana u borbi protiv terorizma, što je trenutni prioritet NATO-a.

Literatura

- ATLANTSKO VIJEĆE HRVATSKE, *Hrvatski ulazak u NATO*, Američko veleposlanstvo u Zagrebu, 2007.
- BRZEZINSKI, Z., *Američki izbor, globalna dominacija ili globalno vodstvo*, Politička kultura, Zagreb, 2004.
- CLARKE, K. W., *Moderno ratovanje*, Edicija Samstad, Beograd, 2001.
- CLEMENS, C., *Nato and the Quest for post-Cold War Security*, New York, 1997.
- COTTEY, A., *Stability and Security in East Central Europe*, London, 1995.
- ČEHULIĆ, L., *Clinton i novi svjetski poredak*, Politička kultura, Zagreb, 2001.
- ČEHULIĆ, L., *Euroatlantizam*, Politička kultura, Zagreb, 2003.
- ČEHULIĆ, L., *Nato i novi međunarodni odnosi*, Politička kultura, Zagreb, 2004.
- *Daytonski sporazum*, Dayton – Paris, studeni – prosinac 1995.
- FUKUYAMA, F., *Izgradnja države*, Zagreb, 2005.
- GRIZOLD, A., *Međunarodna sigurnost: Teorijsko-institucionalni okvir*, FPZ, Zagreb, 1998.
- HOLBROOKE, R., *Završiti rat*, Šahinpašić, Sarajevo, 1998.
- *Međunarodni odnosi*, Zbornik radova Poslijediplomskog studija „Međunarodni odnosi“, FPZ, Zagreb, 2003.
- SAMOSTALNI SAVEZ NOVINARA BIH & SOROS FONDACIJA, *Demokratizacija-mediji u multinacionalnim sredinama*, Sarajevo, 1997.
- SAVEZ NOVINARA BIH & SOROS FONDACIJA, *Demokratizacija-mediji u multinacionalnim sredinama*, Sarajevo, 1997.
- SPECIJALNE RADNE GRUPE, *Balkan 2010.*, Washington, 2002.
- TATALOVIĆ, S., *Etnički sukobi i europska sigurnost*, Politička kultura, Zagreb, 2003.

- VUKADINOVIĆ, R., *Europska sigurnost i suradnja*, Zagreb, 1997.
- VUKADINOVIĆ, R., *Hladni rat i Europa*, Zagreb, 1983.
- VUKADINOVIĆ, R., *Međunarodni odnosi od Hladnog rata do Globalnog poretka*, Agencija za komercijalnu djelatnost d.o.o., Zagreb, 2001.
- VUKADINOVIĆ, R., *Politika i diplomacija*, Politička kultura, Zagreb, 1990.
- VUKADINOVIĆ, R., *Posthladnoratovske tendencije međunarodnih donosa*, Zagreb, 2000.
- VUKADINOVIĆ, R., *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti*, ZIRAL, Mostar, 1997.
- [www.wikipedia](http://www.wikipedia.org) (blokada Z. Berlina)

WITH THE SIXTIETH ANNIVERSARY OF NATO

Summary

The sixtieth anniversary of existence and successful functioning of North Atlantic Treaty Organization, more famous as NATO is celebrated in this year (2009). NATO is international military-political organization established on April 4, 1949 by signing North Atlantic Treaty (Washington Treaty) between twelve countries of the Western block (Belgium, Denmark, France, Italy, Iceland, Canada, Luxemburg, Netherlands, Norway, Portugal, USA and Great Britain). Following factors influenced on establishment of NATO: separation of anti-Hitler coalition because of opposing goals, development of "national democracy" countries under Soviet domination, Marshall's plan of the USA help to demolished Europe, which was rejected by the Soviet Union, Truman's doctrine from 1947 which marked greater engagement of USA, politics of U.S.S.R. under Stalin's presiding and bigger "threats of communism and socialist countries". North Atlantic Treaty is based on fourteen articles, and according to the fifth article "the parties agreed that an armed attack against one or more of the organization members shall be considered as an attack against them all". The NATO headquarters are in Brussels, official languages are English and French and Anders Fogh Rasmussen is the current Secretary General. The alliance functions in accordance with the principles of intergovernmental cooperation and decisions are made by common consent of all members (28 countries). NATO mission in B&H from 1992 to 1995 was the most extensive in the history of Alliance. The first military action of this organization took place during this mission. Today NATO is not only military, but also political organization.

Key words: NATO, collective security, military-political organization, mission, militant activity, Bosnia and Herzegovina.